

Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

Ik voel nog de aangename warmte van het zonlicht door de ramen van het schoollokaal als de meester besloot om oude landkaarten, geheel herzien door K. Zeeman, voor het schoolbord te hangen om aan de hand daarvan aardrijkskunde te geven. In mijn niet al te betrouwbare herinnering was dat steeds aan het einde van de dag en moest ik vechten tegen de slaap. Maar toch bewaar ik er aangename herinneringen aan. Al ontbreken de zon en de warmte vandaag, ik neem toch een zeker risico u nu mee te nemen naar een denkbeeldige landkaart van het oude Israël om u een en ander uit te leggen over de geografische en politieke historische omstandigheden in de tijd van de profeet Jeremia. Maar op de mogelijke reden waarom ik destijds toch wakker bleef, hoop ik ook vandaag: er is iets in die verhalen van lang, lang geleden dat van betekenis blijft voor vandaag. Dat is niet meteen aangenaam. Het is ook iets als het verontrustende besef dat er eigenlijk maar heel weinig veranderd is in de loop van onze mensengeschiedenis. Dat de geschiedenis zich vreugdeloos herhaalt. Dat een betere en rechtvaardiger wereld maar nauwelijks dichterbij gekomen is. Dat het woord nog altijd aan de machtigen en brutalen is en dat de kleinen worden verdaan. Gevangen gezet, verbannen. Monddood gemaakt. Vermoord. Ooit en lang geleden maar ook vandaag en hemeltergend dichtbij. En zolang dat nog steeds gebeurt, kunnen wij toch maar beter niet gaan slapen.

De profeet Jeremia staat op in turbulente tijden. Inmiddels is het koninkrijk van David en Salomo allang verdeeld in twee koninkrijken, het Noord - en het Zuidrijk, aangevoerd door twee verschillende koningen, waarvan het Noordrijk al zeker een eeuw niet meer bestaat. De koning van het Noordrijk Israël is door de Assyrische overheersers en de tien stammen zijn gedeporteerd naar verschillende plaatsen in het grote Assyrische Rijk. Zij zijn verdwenen. Onschadelijk gemaakt. Hun mogelijke oppositie is gesmoord en de koning van Assyrië kan zich ongetwijfeld opmaken voor een overweldigende verkiezingsoverwinning. Het resterende tweestammenrijk, Juda, het Zuidrijk waar Jeremia gesitueerd moet worden, bestaat nog. Maar u kunt zich wel een beetje voorstellen onder welke dreiging het verkeert. We zullen nog meemaken hoe de profeet Jeremia zich zal verzetten tegen de algemeen aanvaarde opvatting dat Israël een alliantie moet vormen met Egypte om het hoofd te bieden tegen de constante dreiging uit het Oosten. Maar voorlopig is dit, denk ik, voldoende om aan te geven in welke volstrekt instabiele interne en externe politieke situatie er iets van de profeet Jeremia wordt gevraagd. Er is geen idee. Er is een volstrekte chaos in een geheel versplinterd politiek landschap. Er is geen helderheid. Er zijn geen politieke leiders met een overtuigende visie. Iedereen, koning, keizer en admiraal, doet maar wat. Het is een tijd van volstrekt opportunisme. Met elke wind, met elke opiniepeiling, waait men mee. En temidden van deze religieuze en politieke chaos wordt de jonge Jeremia geroepen om in Godsnaam iets te zeggen.

In tegenstelling tot de meeste profeten weten wij van Jeremia vrij precies in welke tijdsperiode wij hem moeten plaatsen. De inleiding in ons hoofdstuk

laat er weinig twijfel over bestaan. Als hij inderdaad in het dertiende jaar van het koningschap van Josia begonnen is, was dat in het jaar 626 voor Christus en eindigde dat toen ook dit koninkrijk Juda, nu door de Perzen, in ballingschap werd weggevoerd, in 586 voor Christus. Dat betekent dat hij een lange periode, veertig jaar en misschien ook nog wel tijdens de ballingschap, zijn profetentaak heeft vervuld. En je vraagt je af: hoe heeft hij dat volgehouden? Hoe kun je zo lang, zo enorm gedreven zijn? Zo om en rond twintig jaar zal hij geweest zijn toen hij daartoe geroepen werd. Als een zestiger verdwijnt hij van het toneel, zo ongeveer samenvallend met de Babylonische ballingschap. Hoe kan een mens in ieder geval veertig jaar lang zo gedreven zijn? Want hoog aangespannen zijn zijn teksten. Tweeënvijftig hoofdstukken lang staat de zaak onder spanning. Niet voor niets heeft zijn naam ons de uitdrukking jeremiëren opgeleverd. Inderdaad zijn zijn profetieën samen te vatten als één langgerekt 'J'accuse'. Ik ken natuurlijk mensen die ook zo gedreven en vol vuur zijn. Mensen die helemaal samenvallen met de zaak waar zij voor staan. Gedreven activisten. Zij die nooit rusten ter wille van de goede zaak. Niet zelden zijn zij predikanten. Of bisschoppen ten tijde van het Apartheidsregime. Maar ik weet ook dat ik er niet zo eentje ben. Onlangs was ik bij een begrafenis van een oudere collega waarbij zijn dochter sprak en vertelde dat zij aannam dat de meeste vaders hun jonge dochter mee naar de speeltuin of naar de Efteling namen. Zo niet haar vader. Haar eerste uitje samen met hem was naar Vredeswake bij de militaire basis van Woensdrecht. Ietwat beschaamd bedacht ik me dat het bij mij inderdaad de speeltuin en de Efteling was. Naarstig ga ik dan op zoek naar meer ontspannen momenten in zo'n mensenleven. Een kleine karakterflauwte. Maar dan toch vooral om te ontdekken of er achter de zaak, het grote doel, ook nog een mens, een

mens van vlees en bloed, samen zijn angsten en verwachtingen, te vinden is.

In die zin helpt mij dit eerste hoofdstuk van Jeremia. Jeremia wil niet. Hij wil iets anders en dat heeft hij zeer gemeen met eigenlijk alle leiders van het volk van God. Ook Mozes wilde niet. Ook Jesaja deinst terug voor die rol. Mozes is niet zo'n spreker. Jesaja maakt dezelfde fouten als het volk dat hij zou moeten toespreken. Jeremia acht zichzelf te jong. Laatst hoorde ik in de keuken een onuitstaanbare reclame waarin ik werd opgeroepen om te leren spreken als een leider. Daar zijn cursussen voor. Nou, zo'n leider wil God dus kennelijk niet. Bovendien zijn er daar al veel te veel van.

Maar we lezen dat Jeremia er niet aan kan ontkomen. Dat hij eigenlijk al voordat de Ene hem in de moederschoot formeerde, voor deze rol bestemd was. Dat hij dit moet zijn: profeet voor alle volkeren en alle koninkrijken. En dat als hij zou breken, zou toegeven, dat de Heer hem zou breken. Dat hij, Jeremia, ertoe bestemd is om alles wat kwaad is en mensvijandig tot op de wortel af te breken en wat goed is op zal bouwen en aan zal planten.

Het is - en ik hoop dat u dat ook al een tijdje heeft en daarom niet in slaap bent gevallen - vrijwel onmogelijk om bij deze Schriftlezing niet aan het leven en de moord op Aleksej Navalny te denken. Er was deze week natuurlijk veel nieuws rondom hem en mogelijk heeft u het niet gezien. Maar de meeste indruk maakten de tranen van de journalist en uitgever Derk Sauer op mij die even in het programma Buitenhof niet verder kan. Altijd was hij hoopvol geweest. Had hij toch gedacht dat misschien ooit dictators zouden struikelen. Maar alle hoop was hem nu de grond

ingeslagen. Poetin had gewonnen. Een analyse die ik heel wat realistischer vind dan dat Poetin zijn straf niet zal ontlopen want dat zal hij namelijk wel.

Ik ben geen Navalny en ik ben ook geen Jeremia. Ik ben niet onbreekbaar en inderdaad eerder iemand als Sauer die het niet meer ziet zitten dan een profeet die maar blijft opstaan tegenover het onrecht. Maar ik kan me er wel door laten gezeggen. Het gezag van iemand die veertig dagen in de woestijn staande blijft tegenover de duivel de wilde dieren en de chaos en uiteindelijk door de engelen wordt gediend. Iemand die weet dat alles en iedereen oorlog tegen hem zal voeren maar blijft staan als een versterkte stad, een zuil van ijzer en muren van koper.

Wat we inderdaad onderhand als profetische woorden kunnen beschouwen, werd de laatste dagen veel geciteerd. In een documentaire wordt Navalny gevraagd of hij niet bang is dat ze hem zullen vermoorden. Hij antwoordt dan dat als hij vermoord wordt, dat betekent wie het anders wil eigenlijk een enorme macht heeft, en maar met moeite onderdrukt wordt door slechterikken. Het enige, zo vervolgt hij, wat nodig is om het kwaad te laten triomferen, is dat goede mensen niets doen. Doe dus niet niets. En dan vervolgt een klaterende lach, alsof hij een beetje verbaasd is over zijn eigen woorden. Ik ben geen Navalny. Ik ben geen Jeremia. Maar misschien is het mij mogelijk om niet niets te doen. En dat is dan al heel wat.

Amen.